

Colònia minaire de Vilafruns (els Xalets)

Balsareny

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Sector sud-est del terme municipal
Emplaçament: Carretera antiga de l'Eix del Llobregat (C-16z), al km. 65,5.
Alçada: 291

Coordenades:

Latitud: 41.83781
Longitud: 1.87727
UTM Est (X): 406782
UTM Nord (Y): 4632378

Classificació

Número de fitxa: 08018 - 342
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia: Conjunt arquitectònic
Estil / època: Contemporani
Segle: XX
Any: 1930-36
Estat de conservació: Regular
Notes de conservació: Entorn i jardins mancats de manteniment. Habitatges amb signes de deteriorament.
Protecció: Inexistent
Tipus de protecció: Inexistent
Número inventari: IPA 16271
Generalitat i altres inventaris:
Accés: Fàcil
Ús actual: Residencial
Titularitat: Privada
Titular: 6933002DG0363S0001UF

Fitxes associades:

[Mina de Balsareny \(Vilafruns\)](#)

[Colònia minaire de Vilafruns \(habitatges obrers\)](#)

[El Paso](#)

Autoria de la fitxa Jordi Piñero Subirana

Data de registre de la dc., 23/11/2022 - 11:48

fitxa:

Descripció

Conjunt d'habitatges construïts a la dècada de 1930 vora la mina de Balsareny que van constituir un primer nucli de la colònia minaire de Vilafruns i que es coneixen com els Xalets. Són fets a l'estil germànic, ja que l'empresa minera era alemanya i els habitatges havien d'acollir tècnics i directius d'aquesta procedència. Entre blocs d'habitatges i xalets hi ha cinc edificis, que es troben dispersos en una zona enjardinada al sud de la mina, entre la carretera i la Séquia de Manresa.

Concretament, hi trobem tres blocs d'habitatges i dos xalets unifamiliars. Els blocs d'habitatges són edificis de planta rectangular, de 20 metres de llargada, que compten amb planta baixa, un pis i golfes. La característica que més destacada són les teulades a quatre vents, amb un pendent pronunciat i dotades amb unes típiques mansardes de coberta arrodonida. Cada bloc consta de quatre mansardes sobre la façana principal i diverses a la cara oposada. Les façanes són llises, amb arrebossat de color ocre i sèries de finestres de proporcions verticals amb persianes enrotllables.

Els xalets unifamiliars són de planta quadrada, amb coberta a quatre vessants, una mansarda a la cara principal i una altra a l'oposada.

Finalment, a l'extrem nord del conjunt trobem un bloc d'habitatges per a treballadors de construcció més moderna i d'estètica convencional que ja no té res a veure amb els edificis d'estil germànic.

Història

El descobriment d'un jaciment de potassa al Bages es va fer a Súria l'any 1912. Feia poc que els enginyers francesos René Macary i Emili Viader havien constituït una societat amb el propòsit de localitzar nous jaciments de sal al Cardener quan, en l'excavació d'un pou al lloc anomenat el Salí, que ja s'havia explotat a l'edat mitjana, van identificar una beta de potassa. La troballa va atreure eminents geòlegs espanyols i estrangers, i va donar peu a una autèntica febre de la potassa, que va mobilitzar sobretot empreses franceses, interessades en trencar el monopoli d'aquest mineral que fins aleshores tenien els alemanys. Macary i Viader van vendre els drets del jaciment a la multinacional belga Solvay, que el 1918 va començar l'explotació del primer pou a Súria. En els anys successius les explotacions de la conca potàssica del Llobregat i el Cardener van convertir el Bages en la primera comarca minera de Catalunya.

A Balsareny les prospeccions van començar l'any 1918 per part de l'empresa Fodina. En un sondeig fet el 1920 a la zona de Vilafruns es van trobar sals potàssiques a 674 metres de profunditat. Aquestes prospeccions es van repetir 10 anys després, però no va ser fins el 1934 que una companyia amb capital alemany (La Minera, S.A.) va iniciar la construcció d'un primer pou a Vilafruns. Es va construir el castellet de formigó per posar-hi el muntacàrregues i, al seu costat, s'hi instal·là un edifici per al molí que havia de seleccionar els diferents tipus de sal. En una fotografia panoràmica de les mines feta l'any 1934 es pot veure com aleshores ja existien també els principals edificis auxiliars situats a la banda sud. La mateixa empresa tenia inversions a Sallent, i això va fer que uns 200 tècnics i directius alemanys es traslladessin a viure a

Sallent i Balsareny entre els anys 1930 i 1936. Per allotjar alguns d'aquests directius a Vilafruns es van construir sis blocs d'habitatges d'estil germànic, amb teulades inclinades i mansardes, que actualment encara existeixen i són ben visibles des de la carretera.

La Guerra Civil va motivar que els treballs de perforació s'interrompessin. Amb motiu de la derrota d'Alemanya a la Segona Guerra Mundial l'estat espanyol va expropiar les mines i l'any 1945 foren traspassades a l'empresa espanyola *Explotaciones Potásicas, SA.*, però el pou no es va començar a explotar fins el 1948. El 1952 ja estava en ple rendiment. En aquesta època la mineria va experimentar una gran expansió, afavorida per la política d'autarquia dels primers anys del franquisme. La demanda de treballadors per a la mina es va cobrir bàsicament amb mà d'obra procedent de fora de Catalunya, sobretot d'Andalusia. A la dècada de 1950 l'activitat minera concentrava el 13% dels obrers industrials de Balsareny.

Els anys 1940-41 es va construir l'emblemàtic edifici de l'hangar, en forma de volta apuntada. L'edifici de la fàbrica es va bastir una mica més tard, després de 1945. Al costat nord del complex l'any 1957 es van construir uns habitatges per als miners. L'obra era estimulada per una ordre del ministeri de Treball que deia que totes les empreses que tinguessin més 69 treballadors havien de facilitar habitatge almenys a la desena part del seu personal. Aquest nucli inicial de la colònia de Vilafruns es va ampliar el 1962 amb uns blocs de pisos i serveis bàsics. La colònia va arribar a tenir escola, botigues i una església dedicada a Santa Bàrbara, patrona dels minaires. L'any 1970 aquest nucli va arribar a tenir 293 habitants.

D'altra banda, el primer pou que s'havia excavat el 1918 uns 800 m a l'oest i que es coneix com la Fodina encara mantenia l'interès de l'empresa minera a mitjans de segle XX. Entorn de la dècada de 1940 s'hi va construir un edifici de serveis que es va equipar amb tot el material necessari i que tenia tres homes que n'estaven al càrrec: un paleta, un electricista i un fuster. Aquestes instal·lacions, però, no van entrar mai en funcionament. Entorn de la dècada de 1960 aquest petit complex es va abandonar i se'n va fer càrrec la Guàrdia Civil, que hi feia pràctiques de tir.

L'any 1970 l'empresa explotadora va passar a ser *Unión de Explosivos Rio Tinto*, la mateixa que es va fer càrrec de la mina de Sallent. Les dues mines van quedar connectades el 1972, i la de Vilafruns va deixar de tenir activitat extractiva i va quedar només com a entrada i sortida dels miners. Entre 1972 i 1974 es va modernitzar el sistema d'explotació amb la introducció dels minadors, l'eliminació de l'ús d'explosius i la mecanització de la major part del procés d'extracció. Això va comportar una millora de la productivitat però també una progressiva reducció dels treballadors.

La creixent competència dels mercats exteriors a partir dels anys 1960 va motivar un període de recessió que portaria gradualment al tancament de moltes explotacions. Després de pertànyer a l'empresa ERCROS, l'any 1991 la mina va ser adquirida per una empresa pública de l'Instituto Nacional de Industria (INI), que finalment el 1998 la va vendre a l'empresa israeliana *Dead Sea Works*, que va crear la seva filial espanyola *Iberpotash*, propietària de totes les mines de la conca potàssica catalana. Des dels volts de 1991 la fàbrica va deixar de ser operativa i es va anular la rampa exterior que hi havia, ja que tota la producció havia passat a Sallent. El juliol de 2005 un incendi forestal que va afectar l'àrea entre Castellnou de Bages i Balsareny va arribar fins a les mines i va causar la destrucció de l'edifici de la fàbrica.

Actualment l'extracció de potassa només continua activa a Sùria, ja que des del 2020 el complex de Balsareny i Sallent va aturar la producció amb la previsió del tancament d'aquestes mines. De moment només s'hi fan tasques de manteniment. En aquests moments s'impulsa un projecte integral a tota la conca del Bages que preveu l'eliminació progressiva de les muntanyes de runam salí. Pel que fa a la colònia minera, a principis de la dècada del 2000 els habitants havien disminuït a 80, i actualment encara hi ha cases habitades.

Bibliografia

CARRETÉ PARERA, Ramon; BENÉITEZ, Vicenç (2002). *Balsareny: història en imatges (1897-1975)*. Col·lecció Fotografia històrica, 12. Angle Editorial; Centre d'Estudis del Bages, Manresa, p. 107, 117-123.

FÀBREGA, Albert (2009). *Cum grano salis. La sal i la potassa a Súria. 1185-1982*. Ajuntament de Súria.

PIÑERO, Jordi; PUJOL, Ferran (2016). *Viatge al cor de Catalunya. 20 indrets geològics i històrics al Geoparc de la Catalunya Central*. Cossetània Edicions, Valls, p. 125-127.

SERRA SALA, Joan. M. (1988). "Balsareny", *Història del Bages*, vol. 1. Parcir Edicions Selectes, Manresa, p. 146-147.

SERRA SALA, Joan M.; CARRETÉ PARERA, Ramon (2005). *Balsareny, ahir i avui*. Ajuntament de Balsareny, p. 105-112.

